

Bírói szabad mérlegelés és a házasság védelme.

1. Házassági judikaturánk jelenlegi iránya szinte teljesen egységesnek mondható. Ezen belül azonban három tendencia érvényesül benne, mégpedig: *a)* a nem-vétkes nő anyagi érdekeinek, *b)* a nem-vétkes férfi erkölcsi érdekeinek s végül *c)* a házasságnak, mint intézménynek *hatóságosabb védelme*. Ez utóbbi az, amely mint tudatos jogpolitika érvényesül s amely ezért, mint jogi kérdés is, kétszeresen fontossá válik.

Ha leszámítjuk a komolytalan s valójában a közös megegyezés alapján induló s csak éppen hogy bizonyos mellőzhetően bírói segédlettel a HT 77. §-a alapján létrejött válásokat, midőn a felek tudatosan s rendszerint jobbra érdemes és egyéb házas összeműködéseiket jóval felülhaladó egyetértésben készítik elő azok az indiciumokat, melyek szerint a bíró ítélni fog; — akkor a mai házasságjogi judikaturánk gyakorlatának legnagyobb százalékát a HT 80. §. *a)* pontja alapján indított bontó perekben kell látnunk. Annál is inkább, mivel valójában a 77. §-ra hivatkozó nem-fiktív elhagyásos per is, az alperes ritkán elmaradó vizontkeresete következtében, a 80. §. irányelveinek betartása körül forog, — s így tulajdonképpen nem egyéb, mint a hűtlen elhagyás előzményével komplikált, megfordított 80. §-os per.

Bíróságainknak a házasság védelmére irányuló törekvése elsősorban ebből a 80. §-ból kiindulólag nyilvánul meg.

Azáltal, hogy a törvény *relativ* bontó okokat is elismer az abszolútok mellett, lehetetlen egyben utat nem nyitnia a bírói szabad mérlegelésnek is. A bírói szabadságnak, vagy a jogszabályok formalisztikus érvényesülésének előbbrevalósága felett ugyanis lehet vitatkozni, — de olyan jogesetekben, ahol, mint ezeknek a bontó pereknek legnagyobb részében is, felsorolásokba be nem skatulyázható lelki momentumok játszanak közre, s ahol a relativitást nemcsak valamihez, hanem valamilyen mértékhez is kell mérni, — ott az a bíró tehetetlenül állna, akinek csak a felsorolásokhoz volna szabad magát tartania. A bírói belátás szükséges, fontos és jogosult tényező.

A bírói szabad mérlegelés azonban igen nagy hatalmat ad a bíró kezébe. S ez a hatalom, amelyet nemcsak felelősség, de indokolási kényszer sem korlátoz, hatalmaskodássá lesz, *még abban az esetben is*, ha a legképzettebb s etikailag legeszményibb felfogású bíró gyako-

rolja, mihelyt a bíró nincs tisztában a birói szabad mérlegelés jogának *korlátaival*, amelyek bár szavakkal a törvényben kifejezve ninesenek, de amelyeknek írott szabály nélküli betartására a törvény *ugyanabba* a birói etikába s belátásba vetett hittel számít, mint amelyre hasonlóan írott szabály nélküli ítélkezési intencióit bizni merete.

A birói szabad mérlegelésnek vannak korlátai s aki belátásból ezeket felismerni nem tudja, az etikailag elvesztette azt a jogát, hogy belátására építsen a törvény, a szabályok helyett.

A birói szabad mérlegelés határai lelkiek, de jogi alapokon nyugszanak. Ez nemcsak azt jelenti, hogy a törvényben foglalt egyenes utasítás irányától (felek egyéniségének és életviszonyainak gondos figyelembevételé stb.) el nem térhet, de azt is jelenti, hogy a törvény és *a törvények intencióinak ellent nem mondhat*. A bíró nem magánember és nem politikus, csak a törvény szelleme, amelynek szüksége van rá, jogositja őt fel hivatására, — s nem kívülről jövő áramlat, (jogpolitika) sem belülről jövő egyéni izü felfogás, amelyek érdekében még a törvényadta felhatalmazása ellenére sem érvényesítheti hatalmát, amely abban a percben meg is szűnne valójában *birói hatalom* lenni.

A birói szabad mérlegelés elvének két előfeltétele van: amelyek be-nem-tartása megdönti érvényének az értékét. Az első az, hogy a bíró *annyira* megértse mindkét fél belső s külső körülményeit, hogy az ennek alapján hozott ítélet a törvény s a törvények intencióinak értelmében *méltányosabb* legyen annál az ítéletnél, amelyet a meglevő vagy az e helyébe hozattathatott törvény betűszerinti értelmezése hozott volna létre. A másik pedig, hogy a bíró a törvény értelmezésének még abban a részében sem az utasítás szószerinti értelmét tartsa lényegesnek, amely az ő szabad mérlegelési jogát írja elő, vagyis, mikor az életről van szó, éppugy ne kerüljön *elvék*, mint *szavak* rabsága alá.

Ez nem azt jelenti, hogy a bírónak ne lehessen egyénisége és meggyőződése; — ellenkezőleg: hogy *csak* egyénisége determinálja meggyőződését, amelyre más szugesztív faktor, mint a törvény szelleme, ne hathasson s amely a törvény szolgálatában csak eszköz szerepet tölthessen be. A bírónak legyenek ideáljai s legyen világnézete; — de legkevésbé sincs joga hozzá, hogy a birói mérlegelés örve alatt ezeket lássa el állami, sőt, ami lényegesebb: *jogi védjeggel*. *A birói szabad mérlegelés nem öncél, hanem eszköz, és nem a birói meggyőződés kedvéért van, hanem a felek jogai érdekében.*

Ez nem úgy értendő, mintha a felek jogai a törvény intenciói előtt jönnének, de, hogy végeredményben, az állam jogainak a respektálása mellett, az egyes magánjogi törvény, de még inkább a törvények összessége mégis az egyesek jogainak, az egyesek érdekeinek a védelmében keletkezik és főleg az egyén legszentebb jogainak, a személyiség jogainak lehető fenntartásával ellentétbe nem kerülhet értelmezése, ha a törvény eredeti célja nem ez volt.

2. Ha ezen az alapon fogjuk fel a bírói szabad mérlegelés korlátait, akkor két kérdés merül fel: *jogosult-e az az iránzat, amely a bírói szabad mérlegelés égisze alatt a felbontást kérő felek védelme helyett a mai gyakorlatban a házasság védelmét igyekszik keresztülvinni, továbbá elérhető-e egyáltalában a házasság védelme ezen az úton?*

Az első kérdésre vonatkozóan a helyzet úgy áll, hogy a bíraskodás modern jogelvei szerint igenis lehetnek érdekek, amelyek közül az egyiknek vagy a másiknak a szempontjait jog szerint a judikaturának előnyben kell szemléltetni, (v. ö. Beck Salamon: „Érdek és jog“) hiszen az állam ezt az ebből a szempontból nem is olyan új elvet magáravonatkoztatva már régtől fogva gyakorolja; — sőt, meg van annak is minden jogosultsága, ha ennek gazdasági analógiájára vállalatok is megkívánják, hogy vitás kérdésekben az ő speciális érdekük, ha talán nem is jobban, de legalább is annyira figyelembe vétesék, mint a velük érdekösszeütközésbe került egyesé. (V. ö. Markos Olivér: „Intézményes vállalatvédelem“.)

A házasság intézményére azonban egyik analógia sem áll fenn. Azok az intézmények, amelyek önmagukban önálló jogi életet élnek, (az állam, — s így közhasznú egyesülések s vállalatok is,) amelyek tehát tagjaiktól eltekintve is ténylegesen fennállnak és hatócentrumot jelentenek, azok jogi érdekekkel is bírnak, amelyeknek elismertetését követelhetik is az egyes jogainak érdeke felett vagy mellett, — de az olyan intézmények, *amelyek önálló jogi életet nem élnek*, önálló jogi érdekeket **ki-mutatni tehát nem bírnak**, azok *csak a tagjaikon keresztül* élnek, érdekeiket tehát csak tagjaiknak külön-külön való, vagy összeegyeztetett érdeke alkothatja. Ilyen intézmény a házasság is. A házasságnak saját céljai nem lehetnek, létjogosultságát tagjai érdekeinek összeegyeztetett kielégítése adhatja meg: — mert tagjai személyén kívül önálló léte nincs, egyedei megsemmisülésével (de már egyikük különválásával is) maga is megsemmisül, s ekkor át sem alakulhat s harmadikok szempontjából sem jelent többé egységet. Ezen az alapon vélt, de imaginárius külön érdekeinek jogosultsága attól a perctől fogva

megszünik, mihelyt az tagjai jogos személyiségi érdekeivel ellentétbe kerül.

Ennek ellene lehetne vetni, hogy mégis található a házasságnak olyan külön célja és értéke, amely tagjainak érdekén kívül is fennállhat, — ez a *gyermek* és az ő érdeke.

Azonban a gyermek érdeke ismét egy teljesen magában fennálló érdek, mert hiszen nemcsak a házaspár, de a házasság érdekétől *függetlenül is* fennáll. Ha ez nem így volna, akkor a gyermek érdekei megvédhetők nem volnának többé, mihelyt maga a házassági viszony szülei között megbomlott. A házasság egyik ideális célja ugyan, hogy a törvényes gyermekek életfeltételeiknek megfelelő helyzetben fejlődhessenek, de pl. maga a házassági törvény indokolása ismeri el, hogy „a legtöbb esetben éppen a gyermekek erkölcsös nevelésének szempontja követeli parancsolólag a kötelék felbontását“, — ami azt jelenti, hogy a házasságnak, mint intézménynek, fennmaradási érdeke a gyermek érdekével sem igazolható, sőt, hogy mihelyt a házasságnak, mint intézménynek a fennmaradási érdeke a felek személyi jogainak érdekével szembe fordul, akkor rendszerint egyben a gyermek érdekével is szembetalálja magát.

Ugyanez a megfontolás áll arra nézve is, ha a házasságot, mint intézményt az állam jogán s az állam jogának *etikai alakulataként* tekintjük. Attól eltekintve, hogy minden etikai alakulat csak addig az, ameddig az etikai követelményeknek megfelel, s a másnak járó jogok még nem sértésében áll, — ameddig céljának betöltését jelenti s megbotránkoztatásra okot nem ad; — azonban az állam hatalmának, jogainak s céljainak teljes félreismerésére s teljes demoralizációjára vezetne az, ha minden az állami által akár erkölcsileg, akár intézkedéseiben támogatott intézmény, az egyes jogaival szemben, (még hozzá minden önálló ténylegesen kimutatható független jogi érdek nélkül) ugyanazokat az előnyben részesítéseket követelné s arrogálná magának a jogszolgáltatástól, mint maga az állam.

Mindehhez hozzávehetjük azt, hogy igaz ugyan, hogy állami berendezéseink a házasság igenlésén épülnek. Igaz, hogy HT is ezt fejezi ki. — de: éppen a HT bontó §§-ai *nem* a házasság fenntartásának intenciójában keletkeztek. Helytelen éppen ott igenelni egy elvet, ahol annak megállításáról intézkedik a törvény.

Ezért a házasságnak, mint etikai faktornak, érdekeit az állam a törvényhozáson keresztül és jogpolitikai-lag annyira favorizálhatja, amennyire csak akarja, — de csak szociális eszközökkel, neveléssel s intézmények

támogatásával; — ezenfelül még megvédheti büntető-jogilag akár a házasság intézménye elleni izgatás, akár a házasságtörés elleni §§-kal; — hangsúlyozhatja ezt a védelmét közvetetten a házasságonkívüli viszonyok védelmének elmulasztásával is; — de egyet nem tehet: *nem áll jogában peres uton*, egy ilyen jogosultságot kimondó törvény hiányában (amely törvény, annak abszurd volta miatt hozható nem is volna) közegei által az egyének, a felek személyes jogainak semmivel sem indokolható s rendszerint semmivel nem is indokolt megsértése mellett védeni meg a házasságot, mint független léttel nem bíró intézményt: mert a házasság védelme csak a házaspár összeegyeztetett érdekeinek a védelmében állhat.

Ilyenformán a bírói szabad mérlegelés csak a törvény többi határozásainak összeegyeztetendő mellékszempont és eszköz maradhat, amely sem cél, sem más szempontot figyelmen kívül hagyó tényező nem lehet és *ahogy bontó okká, úgy összetartó okká sem léphet elő*. Ha a vétkeességnek, mint egyedüli bontó elvnek a hangsúlyozásával a törvény elvetette úgy a megegyezéses válás lehetőségét, mint az engesztelhetetlen gyűlöletnek bontó okként való szerepeltetését, mert „*a bíró által ellenőrizhetetlen belső mozzanatok*“ döntenék akkor el a házasság sorsát, akkor még kevésbé lehetett a törvény intenciója, — s ezt korántsem a szójáték kedvéért mondom, — hogy *a fél által ellenőrizhetetlen belső mozzanatok*, amelyek a bíró lelkében játszódniának le, legyenek egyedül mértékadóak. Ha a törvény szelleme azt kívánja, hogy a felek válása indokolt legyen, akkor mennyivel inkább kell azt is megkívnani, hogy kétes esetben az együttmaradásuk is indokolt legyen, különösen, ha azt nem ők, hanem más határozza el.

Étikailag tehát nincs jogában a bírónak a szabad mérlegelési jogát akként felhasználni, hogy ezzel a hozzáforduló felek jogos érdekei sérelmet szenvedjenek, bármily nemes, de jogi léttel nem bíró eszme érdekében.

Azonban, a házasságot tekintve, meg kell állapítani, hogy *hol* kerül ellentétbe az intézmény s a felek jogi érdeke? Nyilvánvaló ott, ahol a bíró már megállapította az egyik vagy mindkét fél vétkeességét, (az ellenfél vétkes voltának kritériuma nélkül a fél érdeke nem „jogos“) s ennek *ellenére* a feleket elválasztani nem akarja, és a házaspár viszonyát nem tartja annyira feldultnak, hogy a további életközösség elviselhetlenné vált volna a kért félre nézve. Ha tehát tekintetbe vesszük azt, hogy a magyar HT nem vette át a kánonjog kompenzációs elvét, (a Kuriának ezzel, azaz a HT. 81. §-al ellentétes gyakor-

latáról, s arról, hogy ez az elv az eredetileg nem vétkes felet arra csábítja, hogy ezentul nyugodtan vétkezzen, válván a házasság ezzel felbonthatatlanná s cselekménye következménymentessé, — v. ö. Malonyai Béla: „Új irány házassági joggyakorlatunkban“) amely valójában a házasság tovább folytatásának kényszerét mindkét vétkes félre nézve büntetésjellegűvé teszi, ami magánjogunk koncepciójába egyébként se illelnek bele; — akkor tekintetbe kell vennünk azt is, hogy éppoly felesleges, erkölcsi tekintetben ferde s a jövőre nézve káros és vétkes felet, aki esetleg nem akar válni, a nemvétkes fél ellenében, aki válni akar, a házasság folytatásával megjutalmazni. A vétkes fél természetes gondolatmenete az ekként „fel nem dult“ és folytatott házasviszonyra nézve az, hogy ha házasviszonyunk eddig sem volt feldulva cselekedeteim által, tehát ezután sem lesz feldulva, ha cselekedeteimet a szokott mederben, sőt, vérszemet kapva, esetleg azon túl is lépve, folytatatom. Ami viszont a nem-vétkes félben, aki eredetileg tisztességesen és törvényes utón akart magán segíteni, azt a gondolatot ébreszti fel, hogy ha jogos érdekemet nem tudja vagy nem akarja megsegíteni a törvény, segítek magam magamon, ahogy tudok. Az egyik félben a másik jogainak, a másik félben a törvényes utának tiszteletét ássa alá minden ilyen döntés.

Ha mindehhez hozzávesszük, hogy a Kuria határozatai szerint a házasság akkor sincs feldulva, ha mindkét fél mással-mással ágyassági viszonyban él, (v. ö. 1928: IX. 19 P. III. 6136/1927) akkor egyben feleletet adva második feltett kérdésünkre, megállapíthatjuk, hogy a jelenlegi gyakorlat a házasság intézményének védelmét, (akár helyénvaló az, akár nem) a bontó perek kapcsán nemcsak hogy nem valósítja meg, hanem ellenkezőleg, *hatékonyan hozzájárul ahhoz, hogy a házas viszonyok demoralizálódjanak*, hogy a házasság iránti tisztelet csökkenjen és hogy a házasság, mint intézmény elveszítse azt az etikai erőt, amely egyedül jogosítja fel arra, hogy a társadalmi rend védett és támogatott alapjává legyen.

3. Felmerül tehát az a kérdés, hogy milyen módon lehetne a bírói szabad mérlegelést alkalmazni a 80. §. alapján indult perekben, *anélkül*, hogy a házasságok (vélt) védelmének a szempontja háttérbe szorítsa a felek jogos érdekeit.

Mindenekelőtt mi lehet egyáltalában kritériuma annak, hogy „a viszony annyira fel van dülva, hogy a felbontást kérőre nézve a további életközösség elviselhetlenné vált?”

Bármilyen helyes felfogás is nyilvánul meg abban

a döntésben, amely (K. Rp. III. 2381. 1920. Sz. M. D. II. 14. és K. 1925. V. 2. P. III. 3631. 1921., M. D. XVIII. 53.) nemcsak a felek életviszonyainak, hanem egyéniségének is fokozott figyelembevételére helyezi a súlyt, mert a lelki finomság nincs feltétlenül összefüggésben a társadalmi helyzettel, — mégsem szabad a bírói mérlegelést úgy felfogni, mint aminek csak erre a két tényezőre (életviszony, egyéniség) szabad s kell kiterjednie. Tagadhatatlanul fontos tényező mindegyik arra nézve, hogy a felek viszonya fel van-e dülva, vagy sem, — de ennek vannak fontosabb kritériumai is. S ha meggondoljuk, hogy milyen hihetetlen és egyben hivatalosan fémljelt erkölcsi lefokozást jelent az a nem-vétkes félre nézve, ha a bíró semmi másnak, pusztán az ő egyéniségének mérlegelése alapján jelenti ki, hogy dacára a másik fél vétkességének s a lefolyt sérelmeknek, ő az ő egyénisége felől továbbra is nyugodtan eltűrhet mindent, vagyis a házasság folytatható: ugyanakkor, amikor más egyéniségű emberre nézve annak folytatása már méltatlan volna; — akkor ez is egy okkal több arra nézve, hogy a házasság felbontása körül még más tényezők is mértékadók legyenek a bírói mérlegelésen belül.

A bírói mérlegelésnek nem szabad figyelmen kívül hagyni jelesül a válni készülok *szándékait*. A legalacsonyabb intelligenciájú, de egyébként normális fél irányában sem lehet azzal a feltételezéssel élni, hogy szándékának, mint egy kiskorú, nincs tudatában, és hogy, amidőn pl. válni akar s kifejezi abbeli szándékát, hogy házasságával pedig ki nem békül, hogy akkor a bíróság, mint egy gyámhatóság, feltételezze, miszerint az illető szándékában mégis tévedés van, az illető mégis békülni akar, az ő érdekét a bíróság mégis jobban tudja, tehát a házasságot fenn kell tartani.

Bizonyos, hogy a házasság vétkessége dacára is lehet még az államnak, a társadalmi rendnek, sőt, egyes esetekben talán a feleknek maguknak is érdeke, hogy a házasság fenntartassék: de ezt nekik maguknak kell belátni, a bíróság nem gondolkodhat helyettük, de nincs is meg erkölcsileg a joga hozzá. Ha a feleket ki lehet békíteni, akkor az minden válásnál áldásosabb lesz; megengedem; — de erőszakos intézkedések nem békítenek, még csak nem is szuggerálnak békét, ellenkezőleg, elkeserítenek. Arra a bizonytalan reményre, hogy *hátha* megjavul majd a viszony kettejük közt, lehet esetleg békéltető tárgyalásokkal próbálkozni, (persze, nem így, formálter, ahogy most teszik, hanem családi, egyeztető bíróságok kapcsán) lehetne esetleg a házasságot bírói ítélettel feltételelesen meghosszabbítani, — de semmi esetre

sem szabad egy-zersmindenkorra a válásra irányuló kérelmet, feltéve persze, hogy a vétkesség be van bizonyítva, elutasítani s bizonytalan reményekért embereknek majdnem biztos boldogtalanságát állandósítani.

Az erdélyi szász „Eheordnung“ érzi ezt, midőn a vétkesség s a feldultság mértékét *közvetítő* álláspontja által megadni igyekszik: 53. §-a szerint a házasság akkor is felbontandó, „ha az nem kisebb mértékben mutatkozik feldultnak, mint házasságtörés és hűtlen elhagyás esetén.“ Ezzel irányt ad a bírói szabad mérlegelésnek, de azt viszont még sem tudja meghatározni, hogy *mikor* van úgy feldulva a házasság, mint az azokban az esetekben?

Hiába mondja a bíró, hogy ő nem látja a felek viszonyát feldultnak, ha ők maguk annak látják. S hogy annak látják, annak szomorú, de tagadhatatlan bizonyítéka az: hogy válni szándékoznak. Hiszen hány ilyen vétkesség bocsáttatik meg s nem kerül odáig, hogy válásról, annak minden kellemetlen eljárásáról, költségeiről s következményeiről lenne szó! Az ilyen esetek azok, amelyekben a vétkesség fennforgása ellenére sincs a házasság annyira feldulva, hogy folytatni ne lehetne, (hiszen folytatják...) és hány esetben esik meg az is, hogy a felek a folyamatba tett válóper alatt békülnek ki, s látják be, hozzá házasságuk még sem volt teljesen feldulva. De lélektanilag s ekkép jogilag is elképzelhető-e, ha a felek, objektíve a vétkesség bebizonyításával, szubjektíve pedig kitartó és makacs válási szándékukkal tanuskodnak mellette, hogy akkor a házasság viszony ne legyen feldulva?

Azt lehetne itt ellene vetni, hogy ez a felfogás megkönnyitené a könnyelmű válásokat. De lehet-e könnyelműségről szó, ha a másik fél vétkes? ha az nem teljesíti azokat a köteleéseit, amelyeket a törvény s szokás előír vagy még hozzá meggátolja is társát személyi jogaiiban, sőt veszélyezteteti esetleg épségében? Akármilyen felfogást is valljon a bíróság, *vétkesség megállapíttasága esetén a vélelem nem lehet az, hogy a házasság nincs feldulva*, — ellenkezőleg, ez volna a kivétel. Ha, a HT. bevezető indokolása szerint, „a válási okok megállapításánál pedig kizárólag a házasság felek vétkessége vétetett döntő figyelembe“, akkor ez nem jelenti egyuttal azt, hogy a vétkesség kérdése igenis döntő figyelembe *ne* vételessék a bíróság által.

Véleményem szerint: megelőző komoly békéltető akció feltételezésével, melyen belül az előrelátható következményeket is a felek elé lehetne tárni, *egyfelől a megbocsájtás lehetőségét kizáró és kitartó válási szán-*

dék, másfelől az ellenfél bebizonyított vétkeisége teljese-
sen kimerítik a feldultság fogalmát. És hacsak felperes
részéről nyilván provokativ, nem annyira viselkedés,
mint tudatos szándék nem váltotta ki az alperes vétkes
cselekedetét, amennyiben ez egyszeri, kivételes s egyéb
házastársi viselkedésével ellentétben állónak volt tekint-
hető, — a válást ezen az alapon ki kell mondani, alperes
hibájából.

A birói szabad mérlegelési jog ilyen (belső, lelki)
megszorítása következtében *semmi esetre sem szaporod-
nának el a könnyelmű válaszok*; — különösen, ha a bírósá-
g a jelenleg a felek életviszonyainak és egyéniségének
a mérlegelésére vetett gondnál jelentőségteljesebbnek és
elsőbbrangúnak tartaná a békéltetés aktusát s azt igye-
kezne inkább kevésbé formalisztikus jellegűvé átvál-
toztatni. Ezzel kevesebb igazságtalansággal s nagyobb
hatékonysággal védhetné meg a házasságnak, mint in-
tézmenynek is, az érdekét.

Hogy a házasság védelmének mennyire nem a birói
szabad mérlegelésen keresztül lehet jogosan folytania, bi-
zonyítja Grosschmid ezzel ellentétesnek látszó aggo-
dalma is, akinek jogászai érzéke, — ellenezvén épp a há-
zasság védelme érdekében a relativ bontó okok illetén-
kép való meghatározását, (ami már más, — nem igazság-
szolgáltatási, hanem törvényhozási kérdés,) mert sze-
rinte ezzel „megint csak odajutunk, hogy mindenkit el-
választanak“, — el tudta képzelni, hogy a fél előadásá-
nak a hatása alatt a bíró lelkiismerete a házassági vi-
szony „feldultságát“ tulzott érzékenységgel s az egyén
személyi érdekeinek tulzott figyelembevételével fogja
esetleg megállapítani, — de ennek ellenkezőjét, éppen a
bírói jogérzékének feltételezése folytán, fel sem tudta
volna tétélezni.

Ha a törvény a katolikus egyházi felfogáshoz akart
volna közeledni, akkor nyilvánvalóan nem ismert volna
el relativ bontóokokat, — ha ellenben teljesen a bíró meg-
győződésére akarta volna bizni a válasz lehetőségét, akkor
megelégedett volna a francia vagy belga „injure grave“
fogalmával s nem bocsájtkozott volna felsorolásokba; —
ha ezekkel összehasonlítjuk, akkor a magyar házassági
törvényt csak úgy lehet értelmezni, hogy az a vétkeiség
megállapítása mellett a válást pártolja, igaz ugyan, hogy
csak a birói belátás hangtompítóján keresztül, de ettől
a birói belátástól viszont egyáltalán nem kívánja, hogy
hangtompítóból hangerősítővé váljon, mégpedig bár-
milyen nemes melódia érdekében sem: mert hiába nemes
a melódia, ha azt harmónia nem kíséri.

Mivel a judikatura iránya jelenleg a bázasság intézményének mégis a 80. §-ban lefektett birói szabad mérlegelés jogának alapján való védelmét tartja feladatának, s mivel a judikatura sohasem marad esetleges és következtelen, azért válik aktuálissá ezeknek az egyébként elméleti fogalom-meghatározásoknak kifejtése is. A judikatura irányára, annak tisztaságára, igazságosságára és jogosságára nagyon kell vigyázni, mert ebből lesz a törvény és amikor arról van szó, hogy törvény legyen belőle, akkor már minden meggyőző erő híján lesz az életnek akár a legelevenebb példáira s követelményeire való utalás is, a birói döntések egységes irányával szemben.

Dr. Wagner Lilla.

Március elején jelenik meg!

Hetven év magánjogi irodalma

**A magyar magánjog bibliográfiája
1861-1930.**

**A budapesti kir. m. Pázmány Péter Tudományegyetem
Magánjogi Szemináriumában**

Dr. SZLADITS KÁROLY

egyetemi ny. r. tanár, szemináriumi igazgató irányításával

összeállította:

Dr. Ujlaki Miklós

Az első teljes magyar magánjogi irodalmi forrásgyűjtemény ez a mintegy 32 nyomtatott ivnyi munka, mely magában foglalja a magyar magánjogirodalom nyomtatásában megjelent összes termékeit (könyveket és cikkeket), az Országbirói Értekezlettől napjainkig. Részletesen kiterjeszkedik a gyűjtemény egyebek között a magyar magánjog nemzetközi vonatkozásainak irodalmára is. A munka, melynek rendszere nagyban és egészben követi a Magánjogi Törvénykönyv javaslatának beosztását, a kutatónak s a gyakorlati jogásznak egyaránt nélkülözhetetlen.